

Izšla je še ena knjiga, ki dokumentira italijansko agresijo na slovensko ozemlje, agresijo, ki bi bila groteskna, če ne bi bila tudi zelo tragična. Knjiga *Ljubljana 1941, Pričevanje fotoreporterja* je zasnovana kot dnevnik od 1. januarja do 31. decembra 1941 in opisuje težko in mučno obdobje v življenju slovenskega glavnega mesta skozi oči poklicnega fotografa.

Obnavljanje borovniškega viadukta (11. 6. 1941)

Ljubljana 1941

Avtor **Miran Pavlin** je tik pred drugo svetovno vojno začel kot fotograf sodelovati z dnevnikom *Jutro*. Priča je bil okupaciji Ljubljane in srečanjem najvišjih predstavnikov predvojnne slovenske oblasti z okupatorskimi vojaškimi in političnimi veljaki. S fotografiranjem ljubljanskega vsakdanjika pred in med vojno si je hkrati v dnevnik zapisoval podatke in lastno videnje dogodkov. Dnevniške zapiske je po šestdesetih letih primerjal s takratnimi članki v ljubljanskih časnikih in z dnevnikom vrhovnega poveljstva italijanskih oboroženih sil, ki je pred leti izšel v Italiji.

Nastali fotografski opus lahko upravičeno primerjamo s fotografskimi dokumenti o zavzetju Berlina, s Haasovim povojnim Dunajem ali Cartier-Bressonovim osvobajanjem Pariza. Razlika med njimi je le ta, da so ti fotografski dokumenti v svobodnih demokratičnih državah lahko bili objavljeni že zdavnaj, Pavlinovi pa šele šestdeset let po dogodkih. Za kako drugačno dokumentarno pričevanje gre, priča tudi imensko kazalo na koncu knjige. V njem ni skoraj nobenega imena od tistih, ki so se v brezštevilnih knjigah o tej temi tiskale na Slovenskem v prejšnjih desetletjih.

Nekatere podobe, ki vedno znova vznemirijo, na primer vojak motorist in mali italijanski tank pred še nedokončano Moderno galerijo ter skupina akademskih prostovoljcev v Zvezdi, so bile pogosto reproducirane in so postale del našega skupnega zgodovinskega spomina na okupirano Ljubljano. Druge s svojo grotesknostjo, na primer posnetek iskalca orožja v Ljubljani, italijanskega prometnika ali Graziolijevega obiska tržnice, doslej še neobjavljene, tokrat prvič zaživijo med nami. Poleg teh izrazitih posnetkov, ki s

svojo sežetostjo in sugestivnostjo delujejo tudi kot samostojna pričevanja, saj preraščajo v simbolna sporočila, je v kulturološkem smislu zelo pomembno pričevanje kot celota. Knjiga prinaša natančen slikovno-tekstualni dokumentarni sklop, ki analizira proces prenikanja miselnosti vojne v vsako poro vsakdanjega življenja in razkriva mehanizme skrbno načrtovanega in propagandno dobro podprtega vzpostavljanja okupacijskih razmer kot norme. S tem celota ne le preseže medijsko omejenost besedila in slike in se vključuje

širši historiografski kontekst, temveč omogoči tudi razumevanje psiholoških in socioloških mehanizmov, ki uravnajo življenje v mestu.

Osebna izkušnja in fotografranje dogajanja sta nedvomno dragocena, za celovito razjasnitev položaja pa nista dovolj, ker sta preveč vezana na trenutek. Podobno kot opazovalec vedno izhaja iz lastnega položaja v času in prostoru, tudi fotograf vedno posname dogajanje na kraju samem, vendar mu je dogajanje nekako bližje, njegovo razkritje pa je spoznavno pretesno priklenjeno na površ-

Italijanske zastave na palači nekdanje banske uprave (3. 5. 1941)

Visoki komisar Grazioli na tržnici (25. 7. 1941)

Po končanem vojaškem obredu spuščanja zastave koraka godba sardinskih grenadirjev proti vojašnici (22. 5. 1941).

Glavni italijanski okupacijski poveljniki na Kongresnem trgu 12. 6. 1941

no in hip nastanka. Zdi se, da je poleg osebne, izrazito razumske naravnosti prav želja po zajetju celovite situacije botrovala tudi dejstvu, da se je Pavlin pri svojem delu trdno držal koncepta fotoreportaže kot objektivnega poročanja, hkrati pa je kmalu opazil, da podoba dogodka za dokumentarno verodostojnost ne zadošča. Knjigo lahko zato razumemo kot nekakšen razširjen fotoesej, ki dogajanje objektivneje popiše s sklenjenim in med seboj povezanim tkivom besed in slik. Knjiga prikazuje svojevrsten spoj dvoje dnevnjskih zapisovanj dogodkov: pisnega in slikovnega. Sodobno zgodovinopisje je naklonjeno stikanju zgodovine velikih dogodkov na eni strani ter osebnih videnj in percepcije teh dogodkov na drugi. S Pavlinovo knjigo in fotografijami je

Ljubljana dobila na to temo urezano sodobno ogledalo, ki ji je kot avtorski in založniški dosežek v ponos.

Fotografova usoda

Miran Pavlin se je rodil leta 1920 v Ljubljani, kjer je študiral na tehniški fakulteti in postal inženir kemije. Kot študent je še pred drugo svetovno vojno s krajšimi članki sodeloval pri ljubljanskem dnevniku *Jutro* in se zanimal za dokumentarno fotografijo. Postal je fotografski kronist v dnevih po pristopu Kraljevine Jugoslavije k trojnemu paktu, ob državnem udaru v Jugoslaviji in po napadu najo. Pozneje je postal dopisnik in fotoreporter *Jutra*. Med italijansko in nemško okupacijo Ljubljanske pokrajine je s skoraj 2.000 posnetki dokumentiral takratno dogajanje.

Po vojni doma ni dobil primerne zaposlitve, zato se je najprej zaposlil v tržaški milarni Adria in zatem kot profesor na državnih srednjih šolah s slovenskim učnim jezikom v Tržaški pokrajini. Bil je ravnatelj strokovnih tečajev v Nabrežini in v Dolini. Pisal je umetnostne kritike in na radijski postaji *Trst A* predaval o poljudni znanosti. Kot publicist je sodeloval s časopisi v Trstu, Ljubljani in Zagrebu.

Leta 1961 se je zaposlil v podjetju Fiat v Torinu, kjer je sodeloval pri projektiranju največjega ladijskega motorja na svetu. Pozneje je delal pri Fiat Autu, pred upokojitvijo pa v obratu za projektiranje tovornjakov in avtobusov. Čeprav tujec, je samostojno zastopal Italijo pri Mednarodni organizaciji za standardizacijo (ISO) in Evropski organizaciji za

kontrolno kvalitete (EOCQ). Na predstavitvi svoje knjige je takratni konkurenčni časnik *Slovenec* imenoval s terminom "klerikalni Slovenec", kar govori o "zanimivem" pojavu, kako se liberalci ne morejo znebiti svojega nestrpnega in zaničljivega odnosa o drugače mislečih.

Pavlinova knjiga *Ljubljana 1941* je izvrsten dokument, ki govori o sramoti sosednje nacije. Knjiga ima posebno vrednost zaradi objave približno 250 avtorjevih dokumentarnih fotografij, med katerimi so mnoge objavljene prvič. Veliko jih je nastalo naskrivaj v okupacijskih razmerah, druge na javnih prireditvah, ki jih je kot novinar lahko fotografiral. Upamo lahko, da bodo objavljene tudi fotografije, ki jih je posnel v naslednjih okupacijskih letih. I. Ž.

Pogled proti Zvezdi: gradbena dela ob navezavi nove Šubičeve ulice na današnje Slovensko cesto (2. 9. 1941)

V ospredju vrtovi, ki so se raztezali med Erjavčevo in Nunsko ulico (2. 9. 1941); na tem mestu stojita danes stolpnica Nove Ljubljanske banke in Cankarjev dom.